

FONT ROTCHÉS, Dolors (2007): *L'entonació del català*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 255 p. (Biblioteca Milà i Fontanals, 53).

Alguns antecedents. Justament un segle enrere, en l'àrea de la incipient fonètica experimental, l'Abbé Pierre-Jean Rousselot presentava un innovador i revolucionari instrument: el quimògraf (1897-1908), que permetia per primer cop estudiar els paràmetres de durada, intensitat i alçada tonal –els coneguts correlats perceptius bàsics dels trets prosòdics o suprasegmentals– a partir d'un traç imprès en paper. Posteriorment, les innovadores tècniques oscil·loscòpiques, sonogràfiques i molt especialment les laringogràfiques permeteren precisar més acuradament les dades obtingudes amb metodologia instrumental, que la informàtica avui dia ens ha apropiat i facilitat enormement. Com en el cas de la fonologia segmental, la suprasegmental rebé, durant les primeres dècades del segle propassat, un impuls decisiu de l'emprenedora i pionera escola britànica, encapçalada per Henry Sweet i Daniel Jones, que en el camp de l'entonació es reflectí en l'obra dels deixebles del segon: O'Connor / Arnold (1961), que acompanyaria altres enfocaments no menys dignes de consideració. Amb tot, devem al castellanomaneix Tomás Navarro Tomás (1918, 1944) la influència, directa o indirecta, més decisiva en relació amb els treballs pioners de l'entonació catalana, i a la nord-americana d'adopció, d'origen estonià, Ilse Lehiste, que ens descrivís amb més claredat i precisió les bases fonètiques dels suprasegments en fonologia (1970), però que no és esmentada per Dolors Font en el seu treball. Unes dècades després, quasi tancà el segle el detallat i ampli aplec d'estudis sobre els models entonatius d'una vintena de llengües que promogué l'actiu grup d'Ais de Provença (Hirst / Di Cristo, ed., 1998). Entre els idiomes estudiats encara no hi tenia cabuda el català. Tanmateix, aquest espai se l'hauria ben bé pogut guanyar una dècada després l'obra objecte de comentari. Vegem tot seguit, però, succintament, com s'ha fressat el camí per arribar-hi.

En el vessant suprasegmental dels estudis fonològics del català es poden distingir treballs d'origen més aviat diletant, estudis aproximatius i tractats pròpiament científics. Entre els primers és pioner el limitat article de Pere Barnils (1916), on «anuncia» la necessitat d'estudiar l'entonació dels nostres dialectes. Malgrat tot, ja s'havia fet un primer pas. Des d'aleshores han estat munió els manuals i tractats de lingüística i de gramàtica de la llengua catalana que han tocat d'esquillentes la prosòdia –sovint confosa amb l'ortoèpia en la bibliografia lingüística del segle passat– o els trets suprasegmentals: accent, ritme i entonació, en especial aquesta darrera, com ara algunes publicacions de qui subscriu en ple segle XXI (2001, 2005). Els estudis aproximatius, a partir de comptats i discutibles informants i amb una metodologia força indefinida, que es va precisant i millorant progressivament, s'inicien en sentit ampli i tangencial a mitjan segle passat (Lacerda / Badia i Margarit, 1948), amb un parèntesi de quasi tres dècades, a partir del qual s'hi comencen a posar els autèntics fonaments. Destaquen, entre d'altres, els treballs de Recasens (1977), Bonet (1984), Mascaró (1986) i especialment els continguts en el monogràfic sobre fonologia i morfologia de la revista valenciana *Caplleira*: Lleó, Prieto i Serra (1995), que fan possible l'elaboració d'un primer estudi sòlid de l'entonació del català (Prieto, 2002a), elaborat en el marc teòric autosegmental i que tanca la primera secció de la *Gramàtica del català contemporani*. La publicació d'aquesta obra trivolumètrica, que culmina el primer segle de la lingüística catalana, coincideix amb la d'un treball introductoriu sobre entonació de la mateixa autora (Prieto, 2002b). Un quinquenni més tard Dolors Font ha tret a la llum la gran esperada: una obra que satisfà tot un seguit de necessitats, sense esgotar el tema, especialment pel potencial didàctic i aplicat que ofereix. És per això que donem la benvinguda a aquest tractat, que s'afegeix a la ja cada cop més consolidada fonologia suprasegmental catalana.

L'obra de Font: metodologia, estructura i contingut. Dolors Font ens havia ofert un primer tast de la seva tasca d'investigadora lingüística al Laboratori de Fonètica Aplicada de la Universitat de Barcelona a «Prosòdia» (2004) i des de 2006 en publicacions electròniques (2006a,b). El llibre en qüestió s'ha gestat a partir de la tesi doctoral defensada a la Universitat de Barcelona el 2005: *L'entonació del català. Patrons melòdics, tonemes i marges de dispersió*, seguint la metodologia de l'«anàlisi melòdica de la parla», avançada per Cantero el 1995 i més elaborada posteriorment (Cantero, 2002), que, d'al-

tra banda, exposarà més endavant de forma detallada la mateixa Font (2007). Com sol succeir amb la publicació de tesis, l'obra recull la informació bibliogràfica anterior a l'any de la defensa de la recerca, en aquest cas el 2004. El mètode que s'hi segueix parteix de l'anàlisi acústica –amb la determinació dels valors freqüencials rellevants i l'estandardització corresponent– i de l'anàlisi perceptiva –amb la validació de l'anàlisi i la interpretació de les dades– de la parla espontània. Se serveix de mitjans instrumentals i es basa en el concepte de *jerarquia fònica*, segons el qual la parla està formada per unitats fòniques travades i ben jerarquitzades: la síl·laba < el grup rítmic o paraula fònica < el grup fònic. Aquestes fonamenten la melodia, que té com a unitat d'anàlisi el *segment tonal*: la vocal o nucli síl·l·bic. Cada vocal posseeix, doncs, un segment tonal, llevat de les tòniques, que poden presentar una *inflexió tonal* –altrament dit, dos o més segments tonals– com succeeix amb l'*accent sintagmàtic* o nucli del grup fònic i, consegüentment, de la melodia, anomenat *inflexió final*.

Un cop delimitades les unitats melòdiques (grups fònics), s'han de tractar com a enunciat autònoms, mantenint ben definit el context tonal en què s'han produït, de manera que cada unitat melòdica, anomenada *contorn entonatiu*, sigui independent de les altres. Com a resultat s'obtenen vuit patrons, enfront dels quatre que l'autora ens havia presentat tres anys abans (2004): descendent o neutre, ascendent o interrogatiu, ascendent o suspès, ascendent-descendent, descendent-ascendent o amb accent sintagmàtic elevat, emfàtic d'una direcció i emfàtic de dues direccions, que l'autora sintetitza al quadre 28 (p. 220) i al 30 (p. 232-233) de l'apartat 6.4. D'aquesta manera no sols és possible definir els patrons melòdics d'una llengua amb uns marges de dispersió precisos, sinó també determinar les variants que pot presentar cada patró.

El primer capítol del llibre (p. 21-67), *Els models teòrics precedents*, conté una sèrie de qüestions relatives a delimitar i explicar el fenomen objecte d'estudi, la presentació dels diferents enfocaments teòrics que s'han fet al llarg del segle passat, així com les recerques dutes a terme en català fins al present. El segon (p. 69-108), *Teoria i anàlisi de l'entonació*, exposa els conceptes bàsics del model teòric d'investigació citat (Cantero, 2002) i la manera d'aplicar-lo, alhora que es descriu el corpus de parla espontània elaborat per a la recerca. Els capítols tercer, quart i cinquè (p. 109-210) presenten els patrons melòdics amb els seus trets típics corresponents i la unitat fonològica o tonema al qual pertany cadascun. S'exemplifica cada patró segons les modalitats gramaticals que presenten i els consegüents usos pragmàtics d'acord amb el context corresponent. Es qualifiquen les variants de realització de cada patró amb el tret «+emfàtic», «+interrogatiu» i «+suspès» i els trets melòdics que els caracteritzen. El capítol sisè i final (p. 211-236) recull les dades obtingudes tot descrivint els patrons melòdics i les seves variants, els trets melòdics, els tonemes i els trets fonològics que en definitiva caracteritzen l'entonació del català.

Tot i la bona exposició del contingut i les explicacions d'alguns termes que es van introduint al llarg del text, en una obra d'aquesta categoria s'hi troben a faltar índexs, si no un d'onomàstic almenys el terminològic, per ajudar a localitzar en el cos del volum els termes més usuals i rellevants del seu extens i interessant contingut. D'altra banda, tenint en compte l'aplicació didàctica que se n'espera per al tan necessitat vessant oral de la llengua, tampoc no hi hauria estat sobrer un CD o DVD adjunt amb una selecció del material fònic enregistrat i emmagatzemat a Font (2006b). D'aquesta manera se n'agilitzaria més la consulta per a la preparació de materials didàctics destinats a l'escola i als mitjans orals a fi de contribuir al redreç de les peculiars cantarelles idiolectals d'alguns alumnes i locutors, respectivament. La terminologia, la bibliografia i l'expressió hi han estat tractats de forma especialment curiosa en general, amb alguna excepció puntual, com ara considerar la *intensitat* com a correlat acústic en comptes de l'*amplitud* (p. 22) o l'equiparació com a manuals de Recasens (1993) i Pradilla (1998), per lloables que siguin l'article i el llibre editat per aquest darrer (p. 52).

Colofó. El mètode d'*anàlisi melòdica de la parla* ens permet, des del punt de vista acústic, establir criteris per segmentar les unitats de la parla, fer l'anàlisi acústica i estandarditzar les dades per tal que siguin comparables i arribar a generalitzacions; i des del punt de vista perceptiu, ofereix els mecanismes de comprovació de la validesa dels resultats obtinguts. Aquest mètode pot ser útil no solament per a l'estudi de l'entonació i del ritme sinó també per definir les unitats fonètiques (patrons i trets melò-

dics) i fonològiques (tonemes i trets fonològics) a partir d'un nombre elevat d'informants que fan ús de la parla espontània, aspectes difícilment abastables fins una dècada enrere.

Fet i debatut, no cal dir que aquesta obra de Dolors Font és extraordinàriament recomanable, per la claredat de l'exposició, per la síntesi de la teoria i la metodologia a l'entorn de l'entonació en general, i per ser el primer treball sobre l'entonació catalana que quasi assoleix la compleció. Se'n pot beneficiar, d'una banda, l'estudiantat de lingüística catalana que vulgui iniciar-se o aprofundir en els coneixements relatius a la naturalesa, l'estructura i la funció dels aspectes suprasegmentals de la fonologia del català, especialment a l'entorn dels models melòdics de la veu i de la seva expressivitat, i, de l'altra, qui vulgui introduir-se en les aplicacions de la fonètica i la fonologia catalanes (professors de llengua com a L1, L2 o forana, assessors lingüístics, logopedes, psicolingüistes, tecnòlegs de la parla, etc.).

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- BARNILS, Pere (1916): «De l'entonació en els nostres dialectes». *Bulletí de Dialectologia Catalana*. Vol. 4. Barcelona: IEC, p. 11-14.
- BONET, Eulàlia (1984): *Aproximació a l'entonació del català*. Bellaterra (Cerdanyola): Universitat Autònoma de Barcelona. Tesi de llicenciatura.
- CANTERO SERENA, Francisco José (1997): *Estructura de los modelos entonativos: interpretación fonológica del acento y la entonación en castellano*. Universitat de Barcelona. Tesi doctoral, 1995, publicada en microforma.
- CANTERO SERENA, Francisco José (2002): *Teoría y análisis de la entonación*. Barcelona: Edicions de la Universitat de Barcelona.
- FONT ROTCHÉS, Dolors (2004): «Prosòdia». VILÀ, Montserrat / FONT, Dolors (ed.): *Veü i locució. Articles de Didàctica de la Llengua i de la Literatura*. Barcelona: Graó. Vol. 32, p. 25-38.
- FONT ROTCHÉS, Dolors (2006a): *L'entonació del català. Patrons melòdics, tonemes i marges de dispersió*. Universitat de Barcelona (Laboratori de Fonètica Aplicada). Tesi doctoral, 2005, publicada a <http://www.tdx.cesca.es/TDX-0802106-114003/>.
- FONT ROTCHÉS, Dolors (2006b): *Corpus oral de parla espontània. Gràfics i arxius de veü*. Biblioteca Phonica 4 (<http://www.ub.edu/lfa>).
- FONT ROTCHÉS, Dolors (2007): «El mètode Anàlisi melòdica de la parla aplicat al català». CARRERA, Josefina / PONS, Clàudia (ed.): *Aplicacions de la fonètica*. Barcelona: Universitat de Barcelona, PPU, p. 199-211.
- HIRST, Daniel / DI CRISTO, Albert (ed.) (1998): *Intonation Systems. A Survey of Twenty Languages*. Cambridge: Cambridge University Press.
- JULIÀ I MUNÉ, Joan (2001): «Els sons». VALLVERDÚ, Francesc (ed.): *Enciclopèdia de la llengua catalana*. Barcelona: Edicions 62, p. 140-153.
- JULIÀ-MUNÉ, Joan (2005): *Fonètica aplicada catalana. Dels fonaments a les aplicacions de les ciències fonètiques*. Barcelona: Ariel. (amb CD)
- LACERDA, Armando de / BADIA I MARGARIT, Antoni M. (1948): *Estudios de fonética y fonología catalanas*. Madrid.
- LEHISTE, Ilse (1970): *Suprasegmentals*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- LEÓ, Conxita (1995): «Processos reduplicatius en català i ritme prosòdic: de l'adquisició fonològica a la formació de mots». *Caplletra*. Vol. 19. València: Institut de Filologia Valenciana; Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 195-214.
- MASCARÓ I PONS, Ignasi (1986): «Introducció a l'entonació dialectal catalana». *Randa*, 22, p. 5-38.
- NAVARRO TOMÁS, Tomás (1918): *Manual de pronunciación española*. Madrid: Centro de Estudios Históricos, Publicaciones de la Revista de Filología Española, III.
- NAVARRO TOMÁS, Tomás (1944): *Manual de entonación española*. New York: Hispanic Institut.
- O'CONNOR, J. D. / ARNOLD, G. F. (1973² [1961]): *Intonation of Colloquial English*. London: Longman.

- PRADILLA, Miquel Àngel (1998): «Entonació». PRADILLA, M. À. (ed.): *El món dels sons*. Benicarló: Alambor, p. 116-149.
- PRIETO, Pilar (1995): «Aproximació als contorns tonals del català central». *Caplletra*. Vol. 19. València: Institut de Filologia Valenciana; Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 161-186.
- PRIETO, Pilar (2002a): «Entonació». SOLÀ, Joan / LLORET, Maria-Rosa / MASCARÓ, Joan / PÉREZ SALDANYA, Manuel (ed.) (2002): *Gramàtica del català contemporani*. Barcelona: Empúries. Vol. 1, p. 393-462.
- PRIETO, Pilar (2002b): *Entonació: models, teoria, mètodes*. Barcelona: Ariel.
- RECASENS, Daniel (1977): «Aproximació a les cadències tonals del català». *Anuari de Filologia*. Vol. 3. Barcelona, p. 509-516.
- RECASENS, Daniel (1993): *Fonètica i fonologia*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- ROUSSELOT, Pierre-Jean (1897-1908): *Principes de phonétique expérimentale I (1897-1901), II (1901-1908)*. Paris: Welter (2a ed. revisada. Paris: Didier, 1924).
- SERRA, Pep (1995): «L'estructura prosòdica i l'accent». *Caplletra*. Vol. 19. València: Institut de Filologia Valenciana; Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 113-145.